

Harald Gustafsson: *Gamla riken, nya stater. Statsbildning, politisk kultur och identiteter under Kalmarunionens upplösningsskede 1512-1541.* (Atlantis, 2000). 381 s., 297 SEK.

Lundeprofessoren Harald Gustafssons forskningsområde har gennem de sidste ti år været stat og statsdannelsesproces i det tidlig-moderne Norden. I *Gamla riken, nya stater* søger han bag om de 1600-1700-tals forhold, der var hans udgangspunkt. Han vil spore de nordiske fyrste- og konglomeratstaters oprindelse i 1500-tallets første halvdel. En sådan undersøgelse, mener han, vil have værdi både for forståelsen af nordisk historie og for det generelle studium af staters udvikling. Bogen giver ham ret.

Tilgangen er først og fremmest åben. Gustafsson interesserer sig for det realiserede, men mindst lige så meget for de ikke realiserede alternativer. Igen og igen understreges det, at tingene kunne være gået anderledes. Den kontrafaktiske metode er gennemført, men på en sober og realistisk måde. I opposition til Kåre Lunden anbefaler Gustafsson klogt kun at benytte den i kort tidsperspektiv.

I denne åbne form får læseren en ret nøje gennemgang af tidens politiske udvikling. Udgangspunktet er to magtovertagelser, nemlig Sten Sture den yngres i 1512 og Christian II's i 1513. Hermed indledtes den proces, der skulle føre frem til Kalmarunionens sammenbrud. Det skildres, hvordan unionen længere end hidtil antaget forblev et reelt politisk alternativ i tidens politik, men også hvordan den brød sammen under de tre kriser 1520-24, 1531-32 og 1533-37. Vi får altså en analyse af politisk ageren. Dette modstilles en undersøgelse af identitetsforestillinger, som de kommer til udtryk i samtidens ord.

Det er en pointe, at den hidtidige nationale tilgang har skygget for forståel-

sen af udviklingerne. Kalmarunionen bør tages alvorligt som en mulig statskandidat. Vi bør se tiden under Christian II som en borgerkrig i unionen og den efterfølgende periode som forsøg med provisoriske delinger af landene, med en nyordning inden for unionen. I den forbindelse redegør Gustafsson præcist for de virkemidler, hvormed magten udøvedes: treenigheden af borge, råd og de vekslende former for offentlighed – først og fremmest tinget. Han forklarer Christian II's mislykkede forsøg på at sikre sig Sverige med manglende forståelse af den politiske kultur i Sverige, hvor tingsforsamlingerne og almuen spillede en større rolle end i Danmark. Han kan også vise, hvordan voldsmomentet, den militære trussel, gradvist blev mere og mere fremtrædende i fyrsternes styringsmekanismer. Et vigtigt moment i udviklingen af styret er naturligvis også overtagelsen af kirkens åndelige og verdslige magt. Slutpunktet nås for Gustafsson i 1541, hvor to suveræne fyrstestater, Danmark-Norge(-Slesvig-Holsten) og Sverige undertegnede Brömsebroalliancen. Først hermed var unionen død. Det var primært sket som følge af en politisk-militær magtkamp, hvis resultat på ingen måde var givet.

De seje strukturer, som trods alt sikrede, at resultatet af unionens sammenbrud grænsemæssigt ikke blev så overraskende i forhold til de middelalderlige forhold, finder forfatteren i politisk kultur og identitetsforestillinger. Mens der aldrig opstod nogen unionsidentitet, kan det konstateres, at der eksisterede vidt udbredte forestillinger om, at svenskere, danskere og nordmænd var tre forskellige folk med forskellige sprog og knyttet til territorielt definerede stater. Gustafsson må i tilslutning til Anthony Smith karakterisere de nordiske riger som »ethnier«, karakteriseret ved kollektive navne, fælles historiemyster, opfattelse

af kulturelle særtræk, tilknytning til et bestemt område og med en vis indre solidaritet. Han argumenterer for at betegne indbyggernes forestillinger som patriotisme.

Bogen vil givetvis føre til videre diskussion. Der er punkter, man gerne havde set uddybet og inddraget. 1400-tallets forsøg på udvikling af unionsidentitet forekommer således ikke helt uden interesse i sammenhængen. Udbygningen af administration og finansforvaltning fra 1500 og fremefter og den formentlige inspiration fra de mere avancerede hertugdømmer kunne have været overvejet yderligere. Der er steder, hvor man vil kunne supplere: Ejderstedkrøniken kunne således føjes til forfatterens eksempler på lokale modidentiteter i form af gotlandsk og islandsk historieskrivning, og så kender han øjensynligt ikke standardværket *Den danske rigsløvgivning*. Diskussion og muligheder for uddybning skal imidlertid ikke overskygge helhedsbilledet. Der er tale om et yderst vellykket forsøg på en nylæsning af 1500-tallets nordiske historie. Det må faktisk betegnes som et eksempel på, at vor egen unions-tid kan give historikeren mulighed for mindre anakronistisk at anskue fortidens.

Bjørn Poulsen

Per Schybergson (red.): *I sanningens namn. Tolv framstående ledamöter i Finska Vetenskaps-Societeten*. (Sphinx, 1998). 200 s.

I Finland har man stadig masser af lærde selskaber. Man holder den traditionelle akademiske fane højt. Ikke mindst i området mellem Senatstorget, Svenska Klubben og Universitetskvarteret i Helsingfors er de talrige og still going strong. Det afspejles også i denne antologi. Den er sprænglærd – men tager sig også de friheder i retning af uforpligten-

de overslag, som man kender fra dels ejendomsmæglernes prisfastsættelser, dels fra fortidens professorforelæsnin-ger. Antologien anfører selv et strålende eksempel herpå i Nils Edelmanns artikel om geologen J.J. Sederholm, der i sine studieår i Heidelberg hos professor Rosenbusch fik følgende at vide: »Unge man! Det finns inga teorier! Det finns bara auktoriteter.«

Men bag sin lettere gammelakademiske form gemmer der sig i denne antologi en højst nutidig ambition: at påvise, at det finske videnskabs-societet gennem de sidste par århundreder har haft tætte kontakter til omverdenen. Ikke alene til Norden (den slags har man siden Finlands indtræden i EU ikke interesseret sig så meget for), men også til Kontinental-Europa og til den globale verden i det hele taget. Dette er tilsyneladende den overordnede målsætning for antologien. Det er et hæderligt og ordentligt forehavende. Og et væsentligt sådant.

Ikke mindst her i landet støder man nemlig undertiden fortsat på den vildfarelse, at Danmark har været førende blandt de nordiske lande på den front; og at det er herfra, idéerne er blevet kolporteret videre til resten af de nordiske udmarker. Her overses det ofte, at der også er gået en anden lærdomsvej op gennem Norden, ad den tysk-baltiske rute, videre over Skt. Petersborg via det multikulturelle Viborg til Helsingfors. Dette har blandt andet Max Engman påpeget ved flere lejligheder. Samt at der fra finsk side, i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet, var overordentligt tætte kontakter til ikke mindst Tyskland og de tyske universiteter.

Ikke at Helsingfors, denne sent oprettede hovedstad (1812), kun har modtaget Europa-påvirkninger og øst-påvirkninger; de svenske har til stadighed gjort sig gældende. Det kan man blandt